

DEDE KORKUT

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research
Cilt/ Volume 8, Sayı/ Issue 19 (Ağustos/ August 2019), s. 236-253.
DOI: <http://dx.doi.org/10.25068/dedekorkut279>
ISSN: 2147-5490, Mainz-Almanya

Özgün Makale/ Original Article

|| Geliş Tarihi: 10.06.2019
|| Kabul Tarihi: 11.07.2019

Bahaeddin ÖzkıŖi's nin "Göç Zamanı" Adlı Eserinde Temel Değerler

Basic Values Education in Bahaeddin ÖzkıŖi's Story "Göç Zamanı"

Hıfzı TOZ*

Hatice Dilşad AğAOğLU**

Öz

Sosyal bir varlık olan insan, doğduğu toplumun gelenek-görenek, yaşayış ve değerleri başta olmak üzere pek çok konudan etkilenecek büyür ve gelişir. Hayatın önemli bir parçası olan değerler, son yıllarda eğitimin de üzerinde durduğu konulardan biri haline gelmiştir. Ülkemizde ise Millî Eğitim Bakanlığı, "Değerler Eğitimi" projesiyle bu konuda çeşitli faaliyetler yürütmektedir. Bu bağlamda değerlerin çocuklara aktarılmasında etkili bir kaynak olan edebî eserler de önem kazanmıştır. Bu makalede Millî Eğitim Bakanlığının "100 Temel eser" projesinde eseri bulunan yazarlardan biri olan Bahaeddin ÖzkıŖi's nin hikâyeleri "Değerler Eğitimi" açısından incelenmiştir. Bu incelemede Türkçe Dersi Öğretim Programı (2018), Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda (2018) ele alınan değerlerden yirmi üç adet değer göz önünde bulundurulmuştur. Bu değerler; adalet, alçakgönüllülük, cesaret, cömertlik, çalışkanlık, dayanışma, dürüstlük, eşitlik, fedakârlık, güvenilirlik, işbirliği, merhamet, misafirperverlik, özgüven, paylaşım, sabır, sadakat, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, vefa ve yardımseverlik değerleridir. Araştırmanın kaynağını "Bahaeddin ÖzkıŖi's nin Eserlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi"¹ adlı çalışma oluşturmaktadır. Bu çalışmada ise Bahaeddin ÖzkıŖi's nin "Göç Zamanı" adlı kitabında toplanan 70 adet hikâyeye incelenmiştir. Bahaeddin ÖzkıŖi's nin hikâyelerinde geçen temel değerleri tespit etmek amacıyla yapılan bu çalışmada; nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmış, literatür taraması ve içerik analizi yapılmıştır. Çalışmanın bulgularına göre Bahaeddin ÖzkıŖi's nin hikâyelerinde, değer listesinde bulunan değerlerin birçoğu tespit

* Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi, e-posta: hifzitoz@akdeniz.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9196-9367>

** Bilim Uzmanı, MEB Türkçe Öğretmeni, e-posta: dilsadturkce@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7391-2957>

¹Ađaođlu, H. D. (2018). Bahaeddin ÖzkıŖi's nin Eserlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Antalya.

edilmiştir. Bu bakımdan Bahaeddin Özkışı'nın hikâyelerinin "Değerler Eğitimi" faaliyetlerinde kullanılabilceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bahaeddin Özkışı, Değer, Değerler Eğitimi, Göç Zamanı.

Abstract

As a social creature, a human being grows and develops being influenced by many subjects that are mainly his own society's culture, life style and values. The values are an important piece of life. That's why the education has recently dealt with these values. In our country, Ministry of Education works on some projects about "Values Education". So literary works take a crucial role of teaching the values to children. In this article, the stories of Bahaeddin Özkışı whose literary Works are among "The 100 Basic Literary Works", the Project of Education Ministry have been studied in the aspect of "Values Education". In this study, twenty three values are taken into consideration that are studied in Turkish Syllabus (2018) and Social Sciences Syllabus (2018). These values are justice, humility, courage, generosity, diligence, solidarity, honesty, equality, sacrifice, reliability, cooperation, compassion, hospitality, self-confidence, sharing, patience, loyalty, respect, love, responsibility, patriotism, fidelity, helpfulness. The source of this article is the study of "Bahaeddin Özkışı's Literary Works In Terms of Values Education". In this study, 70 stories collected by Bahaeddin Özkışı in his book "Göç Zamanı" were examined. In this study, in order to identify the basic values in Bahaeddin Özkışı's stories, qualitative research methods, literature search methods and content analysis are done.

Keywords: Bahaeddin Özkışı, Value, Value Education, Göç Zamanı..

Giriş

Eğitim, günümüze kadar farklı şekillerde gerçekleştirilmiş çeşitli faaliyetleri içeren çok boyutlu bir kavramdır. Fakat bu kavram, öncelikle bir plan ve program dâhilinde yapılan birtakım faaliyetleri çağırır. Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük'te (2011, s. 761) eğitim, ilk anlamıyla "Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye" şeklinde yer alır. Eğitimin en bilindik tanımlarından biri ise "Bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir" (Ertürk, 1979, s. 12).

Tanım ve açıklamalardan hareketle eğitim kavramının literatürde, insanın bireysel ve toplumsal anlamda gelişmesi bakımından ele alındığı görülür. Eğitim toplumda birtakım davranışları, yetenek ve tutumları etkiler. Buradan yola çıkılarak eğitimin toplumsal bir işlevi olduğu görülür. Eğitimin yalnızca bilişsel olması, bu kavramın toplum açısından önemini yadsımak olur. Öğrencileri toplum için eğitmenin bir zorunluluk olduğunu ifade eden Bacanlı da (2006, s. 5) bunun öğrencileri; zihinsel, sosyal, psikolojik, ahlaki ve duygusal açıdan bir bütün olarak eğitmek demek olduğuna dikkat çeker. "Çocukluğu bitirip ilk olgunlaşma çağına giren fert, toplumun malı olmuştur. O artık toplumsal varlıktır. Bu devredeki ahlâkî davranış, toplum değerlerini gerçekleştirici olmalıdır. Buradaki ahlâkî hareket, toplumsal yaşayışa tam uymasındır" (Topçu, 2014, s. 54).

Değerlerin sistemli ve planlı olarak kazandırılabilceği en önemli yerlerden biri ise okuldur. Eğitim sistemleri bu amaca hizmet ettiğinde bireylere değer aktarımı daha bilinçli bir faaliyete dönüşebilir. Böylece toplumun huzur ve mutluluğu için eğitim kurumları aracılığıyla bir adım daha atılmış olacaktır. Ahlaki terbiyenin eğitimin bir parçası olması gerektiğini ifade eden Kant da (2016, s. 44) insanın iyi amaçlar dışında hiçbir şey seçmeyecek şekilde terbiye edilmesini uygun görür. İşte tam da bu noktada

değerler eğitime duyulan ihtiyaç akla gelir. Henüz okul çağındaki çocukları ve gençleri 21. yüzyılın olumsuzluklarından uzak tutmak ve onları bu konuda bilinçlendirmek için değerler eğitiminin etkili olacağı düşünülmektedir. Eğitim sürecindeki bireylere değer aktarmak için ise birtakım yaklaşımlar mevcuttur. Nitekim bu yaklaşımlar nasıl olursa olsun öğretmenlerin rehberliği ve edebî kaynakların önemi göz ardı edilemez. Öğretmenler vasıtasıyla öğrencilere değer aktarımı yapmak, değerler eğitiminin akla gelen ilk yöntemlerindedir. Yalçın (2002, s. 59); sağlıklı bir toplumun, kişiliği gelişmiş insanlardan oluşabileceğini ve öğretmenlerin seçtiği metinlerin, öğrencilerin bu yönünü geliştirecek özelliklere sahip olması gerektiğini ifade eder. Yani öğrencilerin kişiliklerini ve değer yargılarını geliştirmek için kitaplar son derece önemli kaynaklardır. Denilebilir ki her edebî eser, "çocuğu yarına, geleceğe hazırlayan, hayatın sürprizleri ve zorlukları karşısında yapması gerekenleri anlatan ve bu zorluklar karşısında azmi ve çabalamayı, sonuçta da başarmayı öğreten bir edebiyat ürünüdür" (Toz, 2007, s. 227). Aynı şekilde Önal (2012, s. 162) da edebi birikimin, değer yargılarını beslediğini ve geliştirdiğini dile getirir. Buna yönelik olarak Millî Eğitim Bakanlığı "100 Temel Eser" projesi ile öğrencilere okutulabilecek kitaplardan bir liste oluşturmuştur. Tavsiye edilen bu kitaplar arasında bu çalışmaya konu olan "Göç Zamanı" adlı hikâye kitabının yazarı Bahaeddin Özkışi de bir romanıyla yer almaktadır. Bu romanda değerler konusu üzerinde durulmaktadır. Bu sebeple, aynı zamanda kendisi de bir eğitimci olan yazarın diğer eserlerinin de değerler eğitimi bakımından incelenmesi bir ihtiyaç haline gelmiştir. Buna yönelik olarak bu çalışmada "Göç Zamanı" adlı kitapta geçen temel değerleri tespit etmek amaçlanmıştır. "Özkışi'nin, ince sezisi, çevresine olan ilgisi sanatına da etki etmiştir. O, gördüğü her şeyi -aslına sadık kalarak- eserlerinde uygulamayı başarmıştır" (Okumuş ve Karpuzoğlu, 2007, s. 2-3). Nitekim Özkışi (2014, s. 50) "Sokakta" adlı romanında "Değerler, ait oldukları toplumun titizlikle korumak zorunda olduğu şeylerdir. Çünkü gelecek onlar üzerine örölür." diyerek bu konudaki hassasiyetini de açıkça dile getirir.

Yöntem

Araştırma Modeli

Bahaeddin Özkışi'nin hikâyelerinde bulunan değerler ve değerlere yer verilme durumunu belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği kullanılmıştır. "İnsan ve grup davranışlarının nedenini ve nasıldını anlamaya yönelik araştırmalara nitel araştırma denir." (Saruhan ve Özdemirci 2011: 236). Bu çalışmada nitel araştırma yönteminin seçilme nedeni, ele alınan durumun ayrıntılı bir şekilde açıklanması, tanımlanması ve değerlendirilmesini sağlamaktır.

Aynı zamanda bu çalışmada içerik analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinden de faydalanılmıştır. "İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır." (Yıldırım ve Şimşek 2008: 227).

Araştırma Kapsamı

Araştırma Millî Eğitim Bakanlığının son yıllarda üzerinde dikkatle durduğu değerler eğitimi konu almaktadır. Bu konunun öğrencilere aktarılmasında çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Nitekim bu durumda edebî eserler iyi bir kaynak niteliği taşımaktadır. İşte bu yüzden öğrencilere değer aktarmada kullanılacak kaynak kitapların araştırılması ve incelenmesi yoluna gidilmektedir. Bu çalışmada eseri kullanılan Bahaeddin Özkışi, kitaplarında genellikle ahlâk, din, tarih, manevi değerler konularını işlemektedir. Hâlihazırda Millî Eğitim Bakanlığının öğrencilerin okumasında

fayda gördüğü “100 Temel Eser” arasında Bahaeddin Özkışı’nın değerleri konu alan eseri “Sokakta” da bulunmaktadır. Bu yüzden yazarın diğer eserlerinin de araştırılması ihtiyacı doğmuştur. Bu araştırmanın kapsamını Bahaeddin Özkışı’nın “Göç Zamanı” adlı eserindeki 70 adet hikâye oluşturmaktadır.

Bunlar, yazarın “Göç Zamanı” adlı kitabında yer alan 70 adet hikâyeyi içermektedir. Çalışmada yalnızca değer bulunan hikâyelerin adına yer verilmiştir. Çalışmada incelenen hikâyeler: Asıl Sebep, Bir Eşek Karşısında, Bir Sebilciden, Borç, Bilinmeyen Kavramlar, Çatal, Deli İmam, Düşünmek, Erkeklik Özentisi, Fikirci, Helallik, İstasyondan, İnsan Hamal, Kırkıncı Yıl, Koltuk Değnekleri, Koyun Olmak, Mektup, Misafir Geldi, Nedamet, Nedenlerim, Okuyamadığım Mektup, Sesli Ansiklopedi, Serhoş, Sınır, Soyтары Olmak, Suç, Şoför Aziz, Terhis, Talebe, Tereke, Telsiz Memuru, Vermekten Ölümsüzlük, Vermek ve Ötesi, Yeni Gün, Zebra-San-Animo.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Değerler soyut kavramlardır. Bu yüzden konunun somutlaştırılması öğrenmeyi olumlu yönde etkileyecektir. Edebî eserler ise öğrencilere değerleri daha somut örnekler halinde sunma imkânı vermektedirler. Milli Eğitim Bakanlığı son yıllarda değerler eğitimine çok önem vermiş ve bu konuyu öğretim programlarına dâhil etmiştir. Bu çalışma; Türkçe Dersi Öğretim Programı (2018), Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda (2018) yer alan değerlerden 23 değer göz önünde bulundurulmuş ve gerçekleştirilmiştir. Bahaeddin Özkışı’nın hikâyelerinde tespit edilen değerler fişlenmiş ve tasnif edilmiştir. Değerlerin hikâyelerde nasıl işlendiği belirlenmiş, yer aldıkları bölümler ait oldukları hikâyenin adı ve sayfa numarasıyla kayıt altına alınmıştır. Ayrıca hikâyelerde bulunan değerlerin sayısı ve yüzdelerinden tablo oluşturulmuş, bu bilgiler grafiğe yansıtılarak gösterilmiştir. Ardından yorumlanarak sonuçlara ulaşılmıştır.

Bulgular

Adalet Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Adalet; Türkçe Sözlük’te (2011, s. 24), “Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması” olarak tanımlanmaktadır. Adil olmak hayattaki en büyük erdemlerden biridir. Toplum hayatının idame ettirilmesinde son derece önemlidir. Adaletin olduğu yerde güven, uyum, birlik ve beraberlik kendiliğinden gelir. Adalet, kötülüğü engellemede de çok etkili bir değerdir. İnsanoğlu hangi zamanda yaşarsa yaşasın adalet aramış, bu değerden övgüyle bahsetmiştir.

“Düşünmek” hikâyesi, denizaltı güvertesinde görevli bir askerin kendini nasıl görmek istediğini anlatan bir hikâyedir. Yazar, iyi bir insan modeli hayal eder ve bunu bir asker üzerinden anlatır. Asker, önce kendini terhis olmuş olarak düşünür. Ardından kendini fiziksel olarak güzelleştirir. Kişiliğine ise önce adil olup haksızlıklarla mücadele etme değerini koyar. “*Bedenime verdiğim şekle paralel, içim bir başka tarzda geliyor, sesimde derin bir ahenk belirliyordu. Güzel, güçlü, erişilmez oluyordum. Ve bütün haksızlıklara karşıydım.*” (D, s. 164)

Alçakgönüllülük Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Alçakgönüllülük, “Başkasına karşı gelecek ya da onun hoşuna gidecek her tür davranıştan sakınarak, onun önünde kendi benliğimizi silme yönünde bir eğilimdir” (Hökelekli, 2013, s. 112). Aynı zamanda, nefsin terbiye edildiğinin en büyük göstergelerinden biridir. Çünkü insanoğlu yaratılış itibarıyla eşittir. Bunu bilen her nefis, artık kendinden başka herkese karşı anlayışlı olur. Kendini diğer canlılardan üstün

görmeyen insan, yalnız toplumsal hayatta değil tabiatta bile uyumlu bir çizgide ilerler. Böyle düşünüldüğünde mütevazılık, hayvan haklarının bile temel dayanağı olabilir. Alçakgönüllülüğün getirdiği eşitlik duygusu ile insan; yaratılan her şeyin aynı değerde olduğunu düşünür. Kısaca, alçakgönüllü insanlar, toplumun mutluluğuna, uyumuna ve birlikteliğine katkı sağlarlar.

"Vermekten Ölümsüzlük" hikâyesinde kitapların değerini parayla ölçen ve bu değeri anlamayan birine, dilencinin verdiği ders anlatılmaktadır. Hikâyeye göre; Analar, kardeşler, kitaplar aslında hep kendilerinden ve karşılıksız verdikleri için kıymetlidirler. Yaşamak, bir şey öğreniyorsan vardır. Yoksa yaşayanlar aslında çoktan ölmüştür de haberi yoktur. Bu kısımda yazar, dilenciye yüksekten bakan kişiyi eleştirerek önyargıya yenik düşmemeyi ve alçakgönüllü olmayı vurgular.

"Tarazlı sesi ve bir çocuk merakıyla:

Nedir elindeki kitap? Diye sordu.

-Ders kitabı, dedim, bu coğrafya kitabı.

-Ne işe yara o?

Küçümseyerek baktım ve:

-Dünyayı bize öğretir, diye böbürlenerek cevap verdim.

Malûmatlının malûmatsızca, kuvvetlinin zayıf karşısında duyduğu o gaddarca ukalâlıkla:

-Demek; dedim; sen coğrafya nedir bilmiyorsun?" (VÖ, s. 25). Devam eden satırlarda dilenciye yüksekten bakan kişi, bu sözlerinden pişman olur. Çünkü kitabın değerini aslında dilenci değil kendisi bilmemektedir.

Yazar bir diğer hikâyesi "Şoför Aziz" ile insanda olması gereken alçakgönüllülüğü tam tersi bir örnekle dile getirir. Altındaki Ford marka otobüsün verdiği özgüven ile hareket eden bir şoförün hikâyesidir bu. Şoför Aziz kendine muhtaç olanları ezdiği gibi kendinden yüksekte gördüklerine de yaranmaya çalışır. Yazarın verdiği bu insan tipinde var olmayan diğer bir özellik de tevazudur. Okumuş müşterisine yaranmak için söylediği;

"-Eee ne yapah bey, dedi, bizim yollar böyle. 'Anladık,' diyordu, 'anladık işte', sen bizden yükseksin, ama bizi de düşün. Bu herifler cahildir, senin, benim gibi değiller." (ŞA, s. 28) sözleriyle fakir köylülere yüksekten bakar. Oysa kendi de o köylülerden biridir.

Cesaret Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Tüm canlılar hayatta kalmak ve neslini devam ettirmek güdüsüyle yaşarlar. İnsanoğlu kimi zaman hayatını idame ettirirken türlü sorunlarla karşılaşır. Fakat tüm sıkıntılarını bu iki temel güdüyle aşmaya çalışır. Zorlukları aşmak, yeni kararlar almak denilince akla gelen değerlerden biri de cesarettir. Nitekim cesaret duygusu sayesinde yeni bir adım atmak ve çözüme ulaşmak kolaylaşabilir. Fakat cesaret sınırlarını iyi ayarlamak gerekir. Boş cesaret insanı felakete sürükleyebilir, aksine bilgi ve donanımdan doğan cesaret, insanın önünü açmak için kullanacağı fevkalade bir güce dönüşebilir.

Yazar, insanların bilgilerini paylaşması ve insanlık için kullanması taraftarıdır. Tam tersi işini yalnızca makam için yapanları eleştirir. "Sesli Ansiklopedi" isimli hikâyede yazar, bildiğini sakınan âlimleri kınar ve onları cesarete davet eder:

“Bir an bir hayvanın, insan özelliklerinden birini benimsediğini düşünsek, meselâ bir saksâğan ömür boyunca hukuk konusunda konuşsa ve bir hukuk profesörü aynı süre sussa, saksâğan bilgisine rağmen profesör olmaz, ama profesör susar ve profesör olmakta devam eder.”

“Bilgin Pigor’a göre; saksâğana taklitçi, profesöreysel ‘İnsan konuşan hayvandır.’ Yargısınca ‘Konuşması gereken susan hayvan’ demek gerekir.” (SA, s. 181)

Dayanışma Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Dayanışma Türkçe Sözlük’te (2011, s. 602), “Bir topluluğu oluşturanların duygu, düşünce ve ortak çıkarlarda birbirlerine karşılıklı bağlanması, tesanüt” olarak tanımlanmaktadır. Toplum hayatında dayanışma; işleri kolaylaştıran, insanların gönülllerini birbirine yaklaştıran bir değerdir. Dayanışma, toplumsal hayatın gereklerinden biridir. İnsanoğlu sosyal bir varlıktır ve dayanışma duygusuna ihtiyacı vardır.

“Çatal” hikâyesinde ahşap çatal, kaşık ve elleriyle yemek yiyen geleneksel insanların; madeni kaşık ve çatalla yemek yiyen insanların kültürüne geçişinin ortaya çıkardığı duygu anlatılmaktadır. “Bugün bir fevkalâdelik vardı evin içinde. Divanın üzerinde o zamana kadar görmediğim, pırlıtlı, madenî bir şeyler vardı ve çocukça bir hiss-i kablelvoku ile bu sessizliğe onların sebep olduğunu anlıyordum.”

Annem mendili ile alnındaki terleri silerken:

-Üzülmemek lâzım efendi, diye söylendi

Sesindeki ürkek ve hürmetkâr eda babamın üzüntüsüne iştirak ettiğine delâlet ediyordu.” (Ç, s. 36) sözleriyle annenin babayı anladığı ve onunla dayanışma içinde olduğu, “Nefretle, babamı üzen parlak âletlere baktım, içimde ağlamak ihtiyacı ile yatak odasına koştum.” (Ç, s.36) sözleriyle de çocuğun, babasının üzüntüsünden rahatsız olduğu ifade edilir. Bu bakımdan hikâye, çekirdek bir ailenin ortak bir hisle birlikte dayanışma içinde olduğunu gösterir.

Dürüstlük Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Dürüstlük insanda bulunması gereken en temel değerlerden biridir. Dürüstlük, doğruluk, özün sözün bir olması şeklinde tanımlanabilir. Güven ortamının sağlanmasında, işlerin olması gerektiği gibi yürümesinde gerekli olan en temel değerlerden biridir. Her insan, muhatabının dürüst olmasını bekler. Çünkü aksi hem çok çirkin bir davranış hem de kötü olayların başlangıcıdır. Doğruluk ve dürüstlük üzerine kurulan insan ilişkilerinin ise temeli sağlamdır.

Özkişi, “Asıl Sebep” hikâyesinde, olumsuz örnekten yola çıkarak doğru değeri göstermeye çalışmıştır. Nasreddin Hoca’nın “Ye Kürküm Ye” fıkrasında olduğu gibi masumluğunu ve samimiyetini emanet aldığı pardösüyle yitiren bir genç anlatılır. Yazar, insanın içinde bulunduğu durumdan farklı görünmeye çalışmasını, dürüstlüğe aykırı ve samimiyetsiz bulur. Bu durumu “Sırtında sana iftihar veren ve zevahiri kurtaran bir pardösü var. Fakirlik ve iğrenç çehreli ihtiyacın üstüne geçirilmiş örtü. Ah dostum, biliyor musun ki onu giydikten sonra hareketlerin de pardösü kadar iğreti olacaktır. Biliyor musun ki, mutlak samimiyetin o gösterişli kumaş parçası altında cazibesini kaybedecek ve sen nişanlın için sevgini bununla takviye alelâdeliğini gösterecek kadar alçalacaksın.” (AS, s. 17) ifadeleriyle eleştirir.

“Deli İmam” hikâyesinde halka iyi insan olmanın yollarını anlatan bir imam anlatılır. İmam sürekli dürüstlüğü, adaleti, saygıyı öğütler. Fakat halk bazı değerlere o

kadar uzaktır ki onun sözlerini değil ciddiye almak, anlamazlar bile. Nitekim imamın adı deliye çıkar. Yazarın toplumsal değerlerin çöküşünü en güzel anlattığı hikâyelerdendir. Kendine deli diyenlere inat, bildiğini ve aslında olması gerekeni ısrarla anlatan imam ile değerlerini kaybetmiş bir topluluğun hikâyesidir bu.

"İmam,

-Öleceğiz, dedi. Vazgeçin bunlardan artık.

Ne istiyorsun yani komşunun arsasından, ver, be adam.

Temiz olun, temiz.

Ah! Değil, Allah! Deyin, ama öyle deyin ki, her harf içinizden kopsun.

Hak yemeyin, hürmet edin.

Âşık olun, âşık." (Dİ, s. 56)

"Koyun Olmak" hikâyesinde yazar, koyunları insan gibi konuşturur. Koyunlar insanların kendileri gibi olduklarını söylerler. Burada fikirlerin olmadığı yerde insanoğlunun koyunlardan farksız olduğunu vurgulayan yazar, dürüstlüğü "Şerefli bir koyun gibi davranmaya, yalan söylememeğe mecburdum." ifadeleriyle şerefli olmanın bir şartı sayar. (KO, s. 172) Aynı düşünce "Fikirci" hikâyesinde de dile getirilir. Fikir satıcısı insanları yanlış bilgilendirmenin şerefsizce olduğunu Şöyle ifade eder: "Hiç aklına gelmemişti fikrin bu türleri. Eldeki malı yeniden gözden geçirmesi gerekiyordu. Ya bilmeden satsaydı diye ürpererek düşündü. Ne büyük bir skandal olurdu. Yok... ticaret, evet ama böyle şerefsizce bir kazanç. Eğri fikri doğru diye yutturmak... Olmaz öyle şey." (F, s. 201)

Eşitlik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Eşitlik, Türkçe Sözlük'te (2011, s. 825), "İki veya daha çok şeyin eşit olması durumu, denklik, müsavilik, müsavat, muadelet" olarak tanımlanır. Fakat değerler bakımından düşünüldüğünde eşitlik kavramını, toplum bilim açısından tanımlamak daha yerinde olacaktır. Yine Türkçe Sözlük'te (2011, s. 825) eşitlik, toplum bilim bakımından "Bedensel, ruhsal başlıkları ne olursa olsun, insanlar arasında toplumsal ve siyasi haklar yönünden ayırım bulunmaması durumu" olarak tanımlanır.

Bahaeddin Özkışı'nın eserlerinden yola çıkılırsa onun görüntüden çok gönle önem verdiği anlaşılır. Bu yüzden o, dış görünüşün değil ruhun güzelliklerine dikkat eder. Eserlerinde önemli olanın iyi niyet, dürüstlük, hoşgörü gibi değerler olduğunu vurgular. Yine "Telsiz Memuresi" hikâyesinde bu fikre hizmet eden "Yüzüne dikkat ettiniz mi, diye sor. Biliyor musunuz ki o yüz, üç veya beş entari sahibi olunca size benziyecektir. Bir an yüzüne bakıverin, diye yalvar.

-Güzel değil mi?" (TM, s. 29-30) sözleriyle yazar, herkesin özünde eşit olduğunu, kılık kıyafete bakarak insanların sınıflandırılmayacağını dile getirir. Devam eden satırlar da bu fikri destekler. İnsanın eşitliğini bozan şey yazara göre saf ve temiz ruhtur. Bu çarpıcı ana fikir şu sözlerle dile getirilir:

"Fakirken güzel o, çünkü şu anda insan, düşünen, gören ve ne için yorulduğunu bilen hakikî insan. Yüzünü aydınlatan nur, henüz yerini krempertevo'e terketmemiş.

Hareketlerine dikkat ettiniz mi, diye sor.

Sıkılğan, dalgın ve tabii boyasız dudaklarile, hakikatin tâ kendisi olan hareketleri ne kadar saf, ne kadar uygun değil mi?" (TM, s. 30)

“Koltuk Değnekleri” hikâyesinde Özkişi, yine çok derin ve hassas duyguları, okuyucuyu sıkmadan kahramanın iç sesinden yola çıkarak dile getirir. Eşitlik konusu, engelli insanların gözünden değerlendirilir. Sevdiği kadının kendisini olduğu gibi kabul ettiğini düşünen bir engellinin hisleridir hikâyenin konusu. Adam, terminalde yüzlerce kişinin arasından kendini hiç tereddüt etmeden bulan görevliden anlar ki sevdiği kadın onu koltuk değnekleriyle tarif etmiştir.

“Tabî bulacaktı diye düşündüm. Hem de kolayca. Ben diğerlerinden daha fazla bir şeye, koltuk değneklerine sahibim. Bunun üzerine adam ‘Halbuki o benim sakatlığıma önem vermez görünmüştü. Bana kalb gerek demişti. Şiirler söylemiş, misâller vermiş, ruhu ve eti birbirine karıştıran basit insan davranışıyla alay etmiş, ‘Ben’ demişti ‘Hiç elmas bir küpeyi mahfazasıyla takan bir kulak görmedim.’ Nasıl engindi hisleri, nasıl şekle ve ete yer yoktu kalbinde.” (KD, s. 107) diye düşünüp üzülen adam, herkesle eşit olma duygusunu yıkan bu kadını terk eder.

Fedakârlık Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Fedakârlık, Özkişi’nin eserlerinde yer alan bir diğer değerdir. Fedakârlık kelimesi “Özveri”, fedakârlık etmek ise “azlığına katlanmak, az oluşu ile yetinmek, vazgeçmek” anlamlarına gelir (Türkçe Sözlük, 2011, s. 856-857). Özkişi, bu değeri sevgi ve sorumluluk değerleriyle birlikte verir. Eserlerdeki bazı karakterler, vatanına ya da bir yakınına duyduğu sevgi sebebiyle çeşitli fedakârlıklar yapar. Sevgi; bazen bazı şeylerden vazgeçmeyi gerektirir, der gibidir.

“Telsiz Memuresi” hikâyesinde yardımseverlik, eşitlik gibi değerlerden başka fedakârlık değeri de bulunur. Zor şartlarda çalışan telsiz memuresinin bu fedakârlığı neden yaptığını yazar; *“Anlatıver binlerce defa gördükleri, bir defa dahi hatırlarına getirmediikleri ekmeği ve vitrinden eksilen 3 ekmeğin için telsizci kızın böyle giyindiğini.”* (TM, s. 29) ifadeleriyle anlatır. Bir başka hikâye “Yeni Gün”, yine ağır bir iş yapan ve bu fedakârlıktan yalnızca eşini yalnız bıraktığı için üzülen bir adamı anlatır.

“Bilirim bensiz olamazsın, benim için ağladığını, akşamları eve geldikçe inanmayan gözlerinin üzerimde dolaştığını görürüm. Çok çekiyorum Nazanım, vazgeç, ustabaşının yaptığı zulmü söyletme bana. Ama erkeğiz. Dayanıyoruz işte.” (YG, s. 34) Bahaeddin Özkişi fedakârlık değerini, yalnızca iş hayatının zorluklarına katlanmak konusunda anlatmaz. “Bilinmeyen Kahramanlar” da, bu değeri yeğenini çok seven ve onun hastalığına üzülen biriyle çok farklı bir açıdan okuyucunun ilgisine sunar. Amca yeğeninin verem olmasına öyle çok üzülür ki onu hayata bağlamak için kendi hayatını riske atacak bir fedakârlık teklif eder. Yazarın, merhamet ve fedakârlığı aynı hikâyeye sığdırdığı bu satırlar şöyledir: *“-Yeğen, dedi, sen hasta değilsen, ben belirem, sen hasta değilsen, şartolsun sen hasta değilsen -Ağzımı iri iri açtı- aha, diye yalvardı. Aha madem inanmırsen tükür, nolur tükür ağzıma...”* (BK, s. 59)

Merhamet Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Merhamet değeri; acıma, empati, affetme, şefkat, iyilik gibi birçok kelimeyi çağrıştırır. Bunlar, toplumsal hayatta insanların çok sık karşılaştığı durum ve duygulardır. Zor durumdaki birine, çocuğa, güçsüze, yoksula, hayvanlara merhamet etmek toplumun vicdanını rahatlatmak açısından önemlidir. İnsan, geleceğini bilemez fakat bazı zorlukların bir gün kendisinin de kapısını çalabileceğini bilir. Bu yüzden bu değer; empati kurmak ve bu yolla toplumsal birlikteliğin desteklenmesi bakımından önem arz eder.

"Misafir Geldi" hikâyesinde acımasız bir patronun, fakir bir çalışanın misafir olması anlatılır. Acımasız patron, başka bir çalışanın geçirdiği kazadan hiç üzüntü duymaz. Yazar, böyle bir patrona karşı fakir işçinin duyduğu öfke ve tiksintiden yola çıkarak merhamet, adalet ve iyilik değerlerinin önemini hissettirir. "Misafirim geliyor gözümün önüne, soluk ve asil yüzünü hatırlıyorum. Konuşmalardan uzak duruyor, yüz hatlarında ıstırap kıvrımları ve hareketlerinde mübalâğalı teessür izleri yok." (MG, s. 22) sözleri okuyucunun vicdanını harekete geçirir. Hikâyenin sonunda vicdan ve merhametin, insanı insan yapan bir değer olduğu vurgulanır.

Bahaeddin Özkışı insanların ruhlarındaki tereddüdü ve bazen itiraf edemediği hisleri küçücük hikâyelerle anlatabilmektedir. "Erkeklik Özentisi" hikâyesi, askerlikte kendini kanıtlamaya çalışan ve bu yüzden hayvanlara eziyet eden bir çavuş karakteri ile başlar. Fakat çok değil bir sonraki sayfada bu kişinin aslında çok merhametli olduğu örneklendirilir. Güçlü olmanın kendinden acizleri ezmek olarak öğretildiği toplumlara ciddi bir eleştiri vardır burada. Önce çavuş;

"-Bunlar da bizim gibi, Allah bunlara da can vermiş, günah be çavuşum. Ha Ali diil mi? Ha ulan?

-Yapma be çavuşum, derdik, ne istersin bu kurbağalardan? Suat'ta tüm canlılara karşı derin bir kin var gibiydi! Çok gördüm, yaralı bir kuşun narin boynunu parmaklarıyla kopardığını..." (EÖ, s. 31) sözleriyle gücünü ve erkekliğini ispatlamaya çalışan biridir. Fakat devam eden cümlelerde, çavuşun bu yaptıklarının toplum öğretisi ya da egodan kaynaklandığını, aslında bu davranışların sahte olduğunu şu sözlerle vurgular yazar:

"Suat, benden hemen birkaç metre ileride duruyordu, suya doğru eğilmişti. Onun, boğulmak üzere olan bir böceği kuru bir dal parçasıyla çimenlerin üzerine bıraktığını hayretle gördüm. Böceği uzun uzun seyretti, yüzündeki mes'ut ifade, etrafa seri ve endişeli bakışlarıyla bir ara kayboldu, yalnız olduğunu anlayınca memnun ve müsterih otlar arasında hızlı hızlı yürümeğe çalışan böceği bir müddet takip etti, tekrar etrafına bakındı ve serin zemine sırtüstü uzandı..." (EÖ, s. 32). Nitekim yazar her canlının merhamete ihtiyacı olduğunu dile getirir.

"Nedamet", vicdanıyla baş başa kalan bir çocuğun yaptığı yaramazlıklardan pişman olması ve daha merhametli olması gerektiğini anlamasını anlatan bir hikâyedir. Yazar çocukların vicdanının belki de kendilerinden daha büyük olduğunu okuyucuya anlatmaya çalışır. İyi insan olmanın çocukluğuna iner. "Nedamet, küçük kalbini olanca ağırlığı ile eziyordu. Direğin dibinde yalanan siyahlı kediye pisi pisi diye yanaştı. Daha dün, zavallının sırtına bir sopa indirdiği için yeniden pişman oldu:

-Bi daha yapmam Allahum, bi daha yapmam Allahum! diye murıldandı.

Şimdiye kadar yaptığı fenalıklar, kardeşinden zorla aldığı çikolata parçası, taşıdığı köpekler, Ayşe'nin saçını çekişi..." (N, s. 37)

Merhamet değeri, "Bilinmeyen Kahramanlar" hikâyesinde de yeğenin hastalığına üzülen ve ona merhameti, gözyaşıyla cisimleşen bir amcayla anlatılır. "Hıdırın ufak siyah gözleri bir yaş tabakasıyla buğulu, acıyarak yeğenine baktı. Duyduğu merhamet yüzündeki derin çizgileri yumuşatmıştı." (BK, s. 59)

Misafirperverlik Değeri İle İlgili Bulgu ve Yorumlar

Türk kültüründe "misafir" çok önemli bir yer tutar. Hatta misafire saygı duymak çocuklara ilk öğretilen değerlerdendir. Ev sahibi zengin veya fakir olsun, misafire

elinden gelen en iyi ikramı yapar. Hatta habersiz geleni dahi “Tanrı misafiri” olarak kabul eder, bu yüzden misafiri iyi ağırlamayı görev bilir.

“Misafir Geldi” hikâyesinde misafirperverlik konusu işlenir. Patron, fakir bir çalışanın evine misafir olur. Fakir işçi ise misafirine sıcak bir ortamda bir kap yemek ikram edebilmenin mutluluğunu yaşar. Misafire verilen önemi anlatan bu satırlar şu şekildedir:

“Odun yanıyordu sobada, ahenkli çıtırtı hoş bir sıcaklıkla vücudumu sarıyordu. Evimi küçük ve odamı fakir bulmasından mütevelli endişem yerini tam olmayan buruk bir huzura bırakıyordu. Odam sıcaktı ve ben misafirime karnını doyurabileceği iki kap sıcak yemek ikram edebilmişim.” (MG, s. 19)

Özgüven Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Özgüven son yıllarda çok fazla telaffuz edilen değerler biridir. “İnsanın kendine güvenme duygusu” (Türkçe Sözlük, 2011, s. 1870) olarak tanımlanan bu kavram, kişinin sahip olması gereken değerler arasında gösterilir. Günümüzde, özgüven sahibi insanların, geleceklerini şekillendirmede daha başarılı olacağı düşünülmektedir. Çocukların geleceği yalnızca kendilerinin değil, yakın çevrelerinden başlamak üzere tüm toplum için önemlidir. Bu yüzden birçok uzman ve aile, çocukların özgüvenli yetişmesi için mücadele etmekte ve çocuklara küçük yaşlardan itibaren özgüven geliştirici aktiviteler yaptırmaktadır.

“İnsan Hamal” hikâyesinde, gurur ve özgüveni harmanlayarak anlatır Bahaeddin Özkışı. Bu hikâyede, hamallık yapan bir çocuğun kazandığı helal paraya sahip çıkışında özgüven değeri vurgulanır. Çocuğun gözünden yazar, alın terinin kutsallığına ve sonucunda kendi ayakları üstünde durabilen insanın özgüvenine dikkat çeker.

“-Ulan ne titriyorsun, erkek olacaksın be.

Hava kadar ıslak ve soğuk sesi, çocuğun kulaklarına erişmedi bile. Kendi ekndine güldü ve çocuğun gülmeyişini, talihsizliğine verdi.

-Eve gidelim de sana eski bir palto vereyim.

Küçüğün duymadığını zannetti, tekrar etmek üzereydi ki; olgun, tamamen erkekleşmiş ses, hamalın sesi kulaklarında, güdük idraki üzerinde aks-i sedalar yaparken çocuk tekrar sordu.

-Kaç para?” (İH, s. 52)

Paylaşım Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Paylaşım değeri, ilk öğrenilen değerlerden biridir denilebilir. Birçok aile çocuğun sahip olduğu bir şeyi, kardeşi ya da arkadaşıyla paylaşmasını ister. Aile bununla çocuklarının ilerde paylaşımcı ve iş birliğine müsait bir kişilik yapısı geliştirmesini sağlamaya çalışır. Küçük yaştan itibaren kazanılan bu değer; insanın ilerleyen zamanda bencillikten uzak, anlayışlı ve uzlaşmacı olmasına da katkı sağlar.

Aile bireyleri birbirini iyi tanımalı, anlamalı ve güzel bir paylaşım içinde olmalıdır. Yazar “Vermek ve Ötesi” hikâyesinde iyi bir aile olmanın birbirini düşünmekten geçtiğinin örneğini verir. Eşler arasında hayat nasıl ortak paylaşılıyorsa, duygular da paylaşılabilir. Tıpkı bu hikâyedeki gibi...

“Neden sonra Hatçe şöyle bir doğruldu, belinin ağrısını gidermek istercesine geriye kaydıldı. Çoktan sormak istediği bir soru dudaklarında, yeni çekingenliğini, canlı bir

hamleyle 'A yenge' dedi. 'Hep soran diyon, de baken, ekmeşinen suyunu ne deye küneşe asıyon?' İrkildi Zöhre, 'Ne va, ne soryon?' dedi sert. Sonra yumuşadı, kahırla çizgilenmiş yüzü, ince bir gülüşle aydınlandı. 'A deli' 'Ali Ağan küneşin anında ıscak su içeken, guru ekmeş yirken... Ne bitem a'zım vamıyo sook suya, taze ekmeşe.'" (VVÖ, s. 118)

Sabır Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Sabır, toplumsal hayatta en çok öğütlenen değerlerden biridir. Dilimizde kullanılan "Sabırın sonu selamettir", "Sabır acıdır, meyvesi tatlıdır" gibi atasözleri, sabır değerinin önemine işaret eder. Bu sebeple, toplumumuzda sabırın mükâfatlandırılacağı kanısı yaygındır. Tam tersi acele etmek ise çoğu zaman hoş karşılanmaz.

"Sınır" hikâyesinde küçük yaşta babasız kalan çocuk kendine yapılan haksızlığı şöyle ifade eder: "Gözümün içine baka baka, sabanı her devirde biraz daha, biraz daha bizim tarlaya sokuyordun. Bu diyordun, bu çocuk diyordun. Ahmed'inpiçi diyordun yüzüme. Sabanın demiri, her defasında nah buramı sürüyordu. Sen açılan ize, tahıl yerine kin ekiyordun. Bunlar, mevsim beklemeden, adam boyu yükselen ekindi." (SI, s. 104) Yazar devam eden satırlarda güç kullanarak acizlerin haklarını gasp edenleri eleştirir. Çocuk dahi olsa haklarını savunma isteğinin normalliğini anlatır. Haksızlığa maruz kalan insanların öfke ve kinle dolan kalplerini kısacık satırlara sığdırır. Ahmed'in amcasını öldürmek istediğini itiraf etmesi üzerine "Rengi bembeyazdı amcamın. Beni ne kovabiliyor, ne de azarlayabiliyordu. Sonra, 'Amca' dedim, taş taşımaktan hışır hışır olmuş ellerimi uzattım, hıçkırıklarım aralık verdikçe 'Biz' dedim. 'Anamla birlikte, dayımın yanına gideceğiz. Zararı yok bizim tarlayı da ek. Ama amca' diye tehdit ederek yalvardım. Bugün bir sıra taş dizdiğim sınır yerini bozma." (SI, s. 105) sözleriyle yazar, haksızlıklara karşı sabırın ne kadar önemli olduğunu vurgular. Tahammül sınırlarını zorlayan olaylara metanetle yaklaşmanın hayati bir konu olabileceği gözler önüne serilir.

Evlat acısı en zor acılardandır. Yazar bu konuya eğildiği "Mektup" hikâyesinde sabır değerini öne çıkarır. Bu değer burada torunu ölen bir adamın duyduğu acı üzerinden anlatılır. Adam; torununa kavuşmak için Allah'a yazdığı mektupta, evlat acısıyla yanıp tutuşan kızı için de sabır dilemektedir: "Anacığın gençtir daha, ne kadar olsa zor olur Aliş'imizden ayrılması, senin sabır hazinenden ona da bir parça ihsan etmen için yalvarıyorum." (M, s. 54)

Sevgi Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Sevgi insanın yaradılıştan getirdiği bir duygudur. Bu duygunun değer olarak ifadesi çeşitli şekillerde karşımıza çıkar. İnsanın kendini, başkalarını, doğayı, hayvanları sevmesi ayrı ayrı bir değer olarak bile kabul edilebilir. Bu sebeple çeşitli şekillerde tarif etmek mümkündür. Fakat en temel anlamda sevgi; "insanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu" (Türkçe Sözlük, 2011, s. 2081) şeklinde tanımlanır. Sevgi; mutluluğun, huzurun hatta sağlığın en önemli kaynağı olmasının yanında, insan davranışlarını etkileyen en önemli değerlerden biridir.

Bahaeddin Özkışı'nın, "Çatal" hikâyesinde anne sevgisini bir cümleye sığdırdığı cümle şöyledir:

"Yüzü terle sırlıklam annemin yanına gitmek, o çocuktan başkasının duyamayacağı güzel kokuyu doya doya içime çekmek istedim." (s. 35) Bu cümleyle aynı zamanda anne kokusunun bir çocuğa verdiği güven ve mutluluk tarif edilir.

"Mektup" hikâyesinde sevginin başka bir türünden bahsedilir. Kalbi Allah sevgisiyle dolu olan ihtiyar bir adam, Allah'a ölmek istediğini söyleyen bir mektup

yazar. İhtiyar, hem Allah'a kavuşmak hem de çok sevdiği torununu görmek istemektedir.

"Ben 74 senedir sana gelmek için yoruldum Allahum, ama O, benim tatlı Aliş'im, benim bu kadar senede alamadığım yolu nasıl da dört senede katediverdi... Ben, güzel Aliş'in ihtiyar dedesi, sana ve küçük torunuma kavuşmak için çırpınıyorum, lütfet de yakın zamanda ben de huzurunda yüz süreyim." (M, s. 54)

Adından da anlaşıldığı üzere "Kırkinci Yıl", uzun yıllardır evli insanların sevgilerinin başladığı yeri ziyaret etmelerinin hikâyesidir. Çift geldikleri yeri eskisi kadar güzel bulmazlar ilk başta. Fakat sonra aslında önemli olanın aralarındaki sevgi olduğunu anlarlar. Önemli olan mekânın güzelliği değil sevgidir. Yazar bu mesajı şu sözlerle dile getirir:

"Sonra adam gerçeği kavradı birden. Elini, ağırca kadının omuzuna koydu; gülümsüyordu. Bir süre bakiştılar, kadının yüzü bir iç ışıkla yandı. Utanmaya benzer bir his geçti içinden. Yapmacık bir huysuzlukla "Şurada bir ağaç olacaktı." diye sızlandı. "Ama, yine de güzel." diye tamamladı konuşmasını. Bütün tılsım, sanki bu sözdeymiş gibi, güneş bir başka parıladı, çam yeşili bir anda gerçek tonunu buldu. Dönüşte kadın memnundu ve yolun hiç de uzun olmadığını düşünüyordu." (KY, s. 94) sözleriyle yazar ortamı ve yaşananları güzel gösterenin sevgi olduğunu vurgular.

"Düşünmek" hikâyesinde kendini yeniden ve daha güzel özelliklerle hayal eden bir adamın düşündüklerinde yazarın sevgiye verdiği önem görülür. Bu satırlar şöyledir: *"Tabii, bu heykel vücuda yakışır bir de kalbim olması gerekiyordu. Dev sevinç ve ızdıraplar yaşamalıydı derinliklerinde. Ve sevgiye sevgi sınırları dışında arayacak kadar güçlü ve engin."* (D, s. 164)

"Zebra-Son-Animo", toplum eleştirisi barındıran bir başka hikâyedir. Yazar, ruhlarını ve kişiliklerini satan insanları eleştirir. Ahlaktan, değerlerden, fikirlerden ve hakiki duygulardan yoksun insanları satılık ruhlar olarak anlatır. Ruh satıcısının toplumda sıkça rastladığı bu ruhlara karşılık nadir de olsa güzel ruhları olan insanlar da vardır. Kalbinde sevgiyi barındıranlar. Yazar bu yolla, güzel bir ruhta olması gereken sevgi değerini şöyle ifade eder:

"Aceyleyle 'Şu iki ruhu bedestende buldum.' dedi. Soyu tükenmiş iki antika yarattık. Özellikleri şunlar. Gerçekten ve karşılık beklemeden insanı sevmek, vermek ve âşık olmak. Para edebileceklerini sanmıyorum ama, bu bir nevi koleksiyon merakı işte." (ZSA, s. 177)

Vatanseverlik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Özkişi'nin eserlerinde; milli ve manevi değerleri anlatma, hatırlatma kaygısı taşıdığı görülür. Milletimizin sahip olduğu bu değerler, hem vatanseverlikten temel alır hem de onu besler. Dolayısıyla Özkişi'nin, milli ve manevi değerlere sahip çıkılması gerektiği fikri etrafında anlattığı birçok şey özünde vatanseverlikten gelir. Bu yüzden Özkişi'nin eserlerinde en çok tespit edilen değerlerden biri vatanseverlik değeridir.

"Terhis" hikâyesinde bahriyeli bir askerin henüz Batı'nın bile bilmediği bir dalış ibresi icat etmesi üzerine komutan ona ödül verir. *"Düşün be onun yaptığı dalış ibresini gâvourlar bile düşünememişti. Gemi süvarisi Şükran Bey'in ona mükâfat olarak verdiği beş tane kırmızı onluk rüyalarına girmişti Dursun'un. Şaka değil 50 papel bu."* (T, s. 42)

"Ama en kıyağı, Şükran beyin gözlerinden yaşlar aka aka Hüseyinin alnundan öpüşü olmuştu. Bir asker dalış ibresi keşfetti diye koskoca Yüzbaşının ağlaması tuhaf gelmişti Dursuna. İçi bir tuhaf olmuş, onun da ağlayası gelmişti." (T, s.43) Yazarın vurgusu, komutanının

askeri alnından öpmesi ve ağlamasındadır. Vatanseverlik değerini yazar yalnızca savaş meydanlarında anlatmaz. Örneğin burada vatana faydalı işler yapmanın da göz yaşartacak kadar önemli olduğu dikkatlere sunulur.

Bahaeddin Özkışı, hikâyelerinde gurbet kavramına yer verir. Memleket sevgisi ve özlemine anlattığı bu hikâyelerini vatanseverlik değeri içinde ele almak yanlış olmaz.

"Burnunu sızlatan hasret, odanın havasına da tesir etmiş gibiydi. Nesi vardı memleketinin özlenecek, neydi içindeki sıkıntı?" (TA, s. 48) cümlelerinin yer aldığı "Talebe" hikâyesinde yazar, okumak için başka bir yere gitmiş bir talebenin memleket hasretini anlatır. Yine "İstasyon" hikâyesinde gurbete gitmek için tren bekleyen baba oğlun arasında geçen diyalogda da memleket sevgisine vurgu yapar yazar:

"Kulpları hâlâ omuzunda duran torbasını indirdi ve kucağına aldı. Ter tanecikleriyle dolu alnını, kolunun yeni ile sildi ve çul uçkurlu Amerikan torbasını ağır ağır çözmeğe başladı. Daha açılmadan, torbadan köy kokusu ana kokusu, bacı kokusu, yavuklu kokusu taşıyordu.

"- Hele baba,

Diye hayretle söylendi.

-Helebah, daha şincik çıktık daha memleketten.

Ayşe kokulu bir dut pestilini öper gibi ağır ağır ısırdı, derin bir iç çekişle başını eğdi.

-Nidek." (İ, s. 65)

"Ablak çocuk yüzünde, derin bir istifham belirdi. Acaba gelecek miydi bir daha memlekete? (İ, s. 66) "Okuyamadığım Mektup" hikâyesinde gurbetten gelen mektuba yüklenen anlamıyla vatanseverlik değeri şu şekilde dile getirilir: "Mektubun, vatan sinmiş, gerçek sevgi, gerçek hasret ve en önemlisi tertemiz bizim kadınıımız sinmiş her satırını, içerek okuyacağım." (OM, s. 122)

Vatan hasretinin anlatıldığı bir diğer hikâye de "Bir Eşek Karşısında" hikâyesidir. Bu defa yazar bu konuyu bir eşiği kişileştirerek yapar. Anadolu'dan hayvanlar getirildiği için Frankfurt Hayvanat Bahçesi'ne giden yazar, orada eşekle konuşur. Ankaralı eşek vatan hasretinin yanı sıra toplum eleştirisi yapmayı da ihmal etmez. Yazarın hem memleket sevgisini anlattığı hem de toplumsal yanlışlıkları gözler önüne serdiği bu satırlar şöyledir:

"Uzun süredir uzak kaldığım vatanımı görecekmışçesine duyguluydum. Şairi etkisiyle derinden sarsan, renkli iklimlerin o mahzun bitkisi karşısında duyacağım buruk tadı, aç vatan hasretimle orantılı şimdiden hissediyor gibiydim." (BEK, s. 191)

"Yoksa siz de mi vatan hasreti...diyecek oldum. "Ah evet" diye kesti sözümü. Gerçi vatan aklıma düştükçe, bütün akrabalarımın kanlı sonucunu hatırlayıp bağrıma taş basıyorum ama... yine de başkadır benim vatanım. Orada her yaratık, zaman zaman, aşar hududunu. İnsanların benim, benimse insanlar gibi davrandığım o mutlu özgürlükten yoksunum burada." (BEK, s. 192)

Bahaeddin Özkışı, bazı hikâyelerinde vatanseverliği, toplumsal değerlerimize bağlılık penceresinden anlatır. Ona göre modern dünyada "eski" olarak görülen her şey aslında "yeniden" daha güzeldir. Çünkü bu eski evler, eşyalar, sokaklar, mahalleler, gelenek ve görenekler Türk milletinin aslıdır. Her açıdan öz ve değerlidir. Bu bakımdan eskiye sahip çıkmak teması, millet ve vatan sevgisi çerçevesinde değerlendirilebilir. Yazarın üzerinde durduğu bu konu hikâyelerinde şu şekillerde yer bulur.

“- Sen, dedim, eskisin, asilsin, güzelsin, mânalısın, efendisın, tahinî boyalı konaksın.

- Ben, dedim, yeniyim. Avrupalıyım, Amerikalıyım, Coniyim.” (SE, s. 62) Eski ve yeninın karşılaştırıldığı bir diğer hikâye “Tereke”dir. Yazar bu karşılaştırmayla eski konakların eski Türk insanını ve değerlerini temsil ettiğini anlatmaya çalışır. Bu yüzden eski konakların yıkılışından endişeyle bahseder. “Sebeb-i saadetimiz buzdolabı ve değişik markalı otomobillerin biz azad olmaz köleleri, motorla motorlaşmış biz zavallular. Çamurlu zemine yığılı eski eşya karşısında derin bir hayranlık, derin bir özleme ve derin bir şaşkınlık içindeyiz.

“Kahvede hâlâ susuyor esnaf. İhsan Paşa'nın varisi apartman yaptıracaktı deniyor konağın yerine. Koltukçularda ağır bir durgunluk görüyorum, hissediyorum ki belli bir hisle huzursuzlar ve biliyorlar ki yaptıklarında doğru olmayan bir şey var.” (TE, s. 68)

“Soytarı Olmak” hikâyesinde, Almanya’da Mehmet isminde bir Türk, arkadaşıyla panayıra gider. Panayırın kılık değiştirme eğlencesi dikkatlerini çeker. Mehmet, önce avcı kılığına girer. Bir Türk’ün avcı kılığına girmesi kimseye komik gelmez. Ardından genç Türk, bir soytarı kılığına girince etrafındakiler ona çok gülerler. İşte burada yazar, Mehmet’in ağızından söylediği sözlerle, Türk milletinin öz karakterini iyi bilmesi, ona uygun hareket etmesi, tüm dünyaya karşı sağlam bir iradeyle durabilmesi gerektiğini anlatmaya çalışır. Yazar, Mehmet’in başına gelen sembolik bir olay vasıtasıyla bu tarz tüm olaylardan utanır ve şu sözleri sarf eder:

“Ben Mehmet. Ben, bir Alman gözünde, bizzat kendi gözümde bir Avrupalı kıyafetine bürünmüş soytarı ben, nefes alamıyordum, havanın ciğerlerime girmek istemediği son tahammül noktasındaydım.” (SO, s.96) Vatanseverliğin benzer bakış açısıyla anlatıldığı bir diğer hikâye ise “Nedenlerim”dir. Bu hikâyede, yurt dışında yaşayan bir çocuğun sırf çevresince kabul görmek için kendi kültürüyle ve dinî inancıyla dalga geçmesi konu edilir. Bahaeddin Özkışi, olumsuz örnekten yola çıkarak millî, manevi ve kültürel değerlerin önemine dikkat çeker.

“Yıllar önce 23 Nisan’dı. Ben, İmam Ömer Efendi’nin oğlu, ben öğretmenin etkisinde kalmış kırk çocuk gözünde aforoz edilmiş yapayalnız öğrenci, sevilmek ihtiyacıyla onların safına geçmiştim. Babamın sandıktan aşırıldığı sarığı başımdaydı, naftalin kokuyordu. Tel çerçeveli beyzi gözlüğü, burnumun üstüne düşürmüştüm. Bir mahalle mektebi hocasını, gözlüğümün üstünden, bakışlarımla taklide çalışıyordum.” (N, s. 99) Bu olay üzerine yazar kendi değerlerini kötüleyen bu kişinin pişmanlığını şu sözlerle vurgular:

“Leylâk ve hanımeli kokulu sokaklarda akşam, leblebicinin sesinde yaklaşıyordu. Kirliydim ve pişmandım. Gönlümde bir yara açılmış kanıyordu. Yıllar geçti o yara hâlâ kanıyor” (N, s. 99)

Vatanseverlik değeriyle ilgili akla gelen en önemli kavramlarından biri askerliktir. Türk milleti tarafından kutsal bir görev kabul edilen askerlik, Bahaeddin Özkışi’ nin “Suç” hikâyesinde de kendine yer bulur. “Suç” oğlunun askere gitmeyişi bir eksiklik olarak gören bir anne ile kendini suçlu hisseden bir oğlun kısa hikâyesidir. Olay üzerinden aktarılan bu ifadeler şöyledir:

“Garson çayı getirdiğinde, ‘Kalktı mı şişman?’ diye sordu. Evet anlamında başımı salladım, güldü, ‘Asker gördü mü oturamaz yerinde.’ dedi. Neden, der gibilerden baktım yüzüne. Eğildi, iki elini masaya dayadı, fena bir ışıkla yandı yüzü, gizli bir şey söylemişçesine; ‘Gençken askerden kaçmış da.’ dedi. Söylediği sözün önemini kavramamı istemiş gibi, bir süre sustu.” (SU, s.91) ifadeleriyle yazar, vatani görevini yapmamanın insana verdiği bir ömürlük

suçluluğu dikkatlere sunar. Ardından bu durumun aileye verdiği mutsuzluk dile getirilir:

"Onlar tâlime başladıklarında ben evlendim. Düğün günü anam; Rabbim bir mürüvvetini gösterdi amma, asıl mürüvvetini dedi... Lâfın sonunu getiremedi, ağladı." (SU, s.92) Bahaeddin Özkışı, Türk kültüründe askerliğin vatan sevgisinden geldiğini, bu görevi yerine getirmemenin insanlarda gönül yaraları açacak kadar önemli olduğunu vurgular.

Yardımseverlik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Yardımseverlik insanlar arası iletiŝimde önemli bir değerdir. İnsan, toplumsal hayatta çok farklı zorluklarla karşılaşır. Zorluklar karşısında yapılan bir iyilik ise insanın hayatını kolaylaŝtırır. İnsan sosyal bir varlıktır ve sürekli bir iletişim halindedir. Bu yüzden insan, başkalarına bir anlamda muhtaçtır. Bu muhtaçlığın sıkıntı verdiği durumlar bazen bir yardımla çözülebilir. Bu yüzden insan çevresinde yardımsever insanlar görmek ister.

Yazar, "Bir Sebilciden" adlı yarım sayfalık hikâyesinde yardımlaŝmanın ve karşılıksız vermenin kutsallığını özetler. İsteyenler ile verenlerin içinde bulunduğu ruh halini, derin anlatımlarla aktarır. O, Allah için diyerek veren kiŝiden özentiyle, isteyenenden ise tiksintiyle bahseder. Elbette bir değer olarak yardımı da yüceltmifştir.

"Verin, verin diye inleyen insanlar arasında geçen 35 yıllık ömrüm, senden iğreniyorum. Gördüğüm her ŝeyden, zavallı idealimden bütün ruhumla hikmet beklediğim, kalemim, senden iğreniyorum. Kaytan bıyıklı asıl sebilci; senden öğreniyorum, hayatı, maksadı ve ulviyeti." (BS, s. 15)

"Kalın erkek sesli sebilci, alın, alın diye haykıran asıl arkadaŝ, ŝereflerin gizlendiği maziden gelen gür aksiseda." (BS, s. 15)

Birbirine destek olan iki kimsesizin vedasını anlatan "Helallik"te son iyilikler ve helâllikten bahsedilir. Yardımlaŝmanın karŝılıęını helalleŝmekte bulan yazar, bu durumu kısaca şu şekilde dile getirir.

"Ve Elenim, Elenim; veda anında kiranı, borcumu, yün fanılanı gülererek temelli baęıŝla emi." (H, s. 24)

"Telsiz Memuresi", hayatı derinden gören fakat gördüklerini anlatırsa okuyucu bulamayacağı endiŝesi taŝıyan bir yazarın hikâyesidir. Aslında yazarın anlatmak istediği bir gariban ve ona kötü gözle bakanlardır. Buna karŝın yazması gerekenler ise ilgi çekici ve iç gıcıklayıcı hikâyelerdir. Yazar, telsiz memuresi kıza laf atanlara karŝın onun yaŝadığı zorlukları haykırmak ister. Gariban memurenin tek derdi ihtiyar annesi ve yetim kardeŝlerine ekmek parası bulmak ve onlara yardım etmektir. Yazarın toplumun önyargılarını ve duyarsızlığını kınadığı bu hikâyesinde yardımlaŝma ve iyilik şu sözlerle vurgulanır: *"Haykırırver yüzlerine o garibin dört yetimle bir ihtiyar anayı beslediğini. Ama sesinde öyle bir ton bulunsun ki, anlasınlar yetim kardeŝ ve ihtiyar ananın ne olduğunu."* (TM, s. 29). Özkışı, yine bir garibanı anlattığı "Borç" hikâyesinde, yardım etmenin en kibar ve merhametli halinden örnek verir. Yazar, bir garibana sanki borcu varmış gibi numara yapan bir yardımseveri şu incelikle ifade eder: *"Yanımıza çekinerek bir kadın yaklaŝtı. En iri görünenimize "Romanyalıya" sokuldu. Hastaydı zavallı, renksiz ŝakaklarında utanmaktan müvevellit bir kırmızılık dalgası vardı. Hepimiz birer bahane ile başlarımızı başka tarafa çevirdik. Temiz kıyafeti, bir şey istemek için geldiğini gizlemiyordu. Kadın, eğildi ve Romanyalının kulağına bir şeyler fısıldadı."*

- Be hanım, diye haykırdı, biliyoruz iki lira borcumuz var, bu kadar milletin içinde bunu istemenin mânası var mı yani. Derhal elini geniş ceket cebine attı ve iki gümüş çıkardı.

-Hadi, dedi, gelmişken verelim bari.

Bize döndü,A

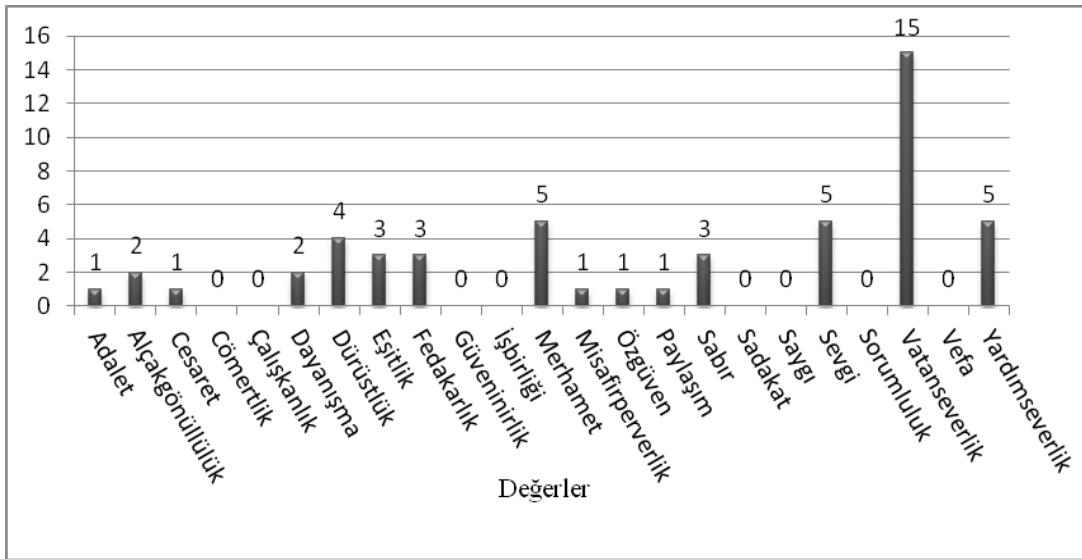
-borç ödemekle biter, dedi. Kadın doğrulmuştu, yumuşacık ifadeli gözleri hayret ve minnetle pırıl pırıldı. Bir şey mırıldandı. Giderken arkasından baktım ve demin gelen kadın olduğuna inanamadım bir türlü.Bir sükût oldu etrafta, hepimizi ezen, hepimizi kahreden bir sükûtta bu." (B, s. 46).

Tablo 1.1. Bahaeddin Özkışı'nın Hikâyelerinde Tespit Edilen Değerler

Değerin adı	Değerin Bulunduğu Hikâyeler
Adalet	Düşünmek (D),
Alçakgönüllülük	Vermekten Ölümsüzlük (VÖ),
Cesaret	Sesli Ansiklopedi (SA),
Dayanışma	Çatal (Ç),
Dürüstlük	Asıl Sebep (AS), Deli İmam (Dİ), Fikirci (F), Koyun Olmak (KO),
Eşitlik	Koltuk Değnekleri (KD), Telsiz Memuru (TM),
Fedakarlık	Bilinmeyen Kavramlar (BK), Telsiz Memuru (TM), Yeni Gün (YG),
Merhamet	Bilinmeyen Kavramlar (BK), Erkeklik Özentisi (EÖ), Misafir Geldi (MG), Nedamet (N),
Misafirperverlik	Misafir Geldi (MG),
Özgüven	İnsan Hamal (İH),
Paylaşım	Vermek ve Ötesi (VVÖ),
Sabır	Mektup (M),
Sevgi	Çatal (Ç), Düşünmek (D), Kırkinci Yıl (KY), Mektup (M), Zebra-San-Animo (ZSA)
Vatanserverlik	Bir Eşek Karşısında (BEK), İstasyon (İ), Nedamet (N), Okuyamadığım Mektup (OM), Serhoş (SE), Soyтары Olmak (SO), Suç (SU), Tereke (TE), Talebe (TA),
Yardımserverlik	Bir Sebilciden (BS), Borç (B), Helallik (H), Telsiz Memuru (TM),

Grafik 1.1. Bahaeddin Özkışı'nın Hikâyelerinde Değer Dağılımı

Sonuç

Bahaeddin Özkişi'nin hikâyelerinde değerler eğitime yönelik iletileri belirlemek amacıyla "Göç Zamanı" adlı kitaptaki 70 adet hikâye incelenmiştir. Bu hikâyelerden 35'inde 52 adet değer iletilisine rastlanmıştır. Kitapta 15 adet iletiliyle vatansızlık değeri en fazla tespit edilen değeridir. Bu değer, genellikle memleket sevgisi, gurbet acısı konularının anlatıldığı hikâyelerde görülür. Vatansızlık değerinden sonra en fazla merhamet, sevgi ve yardımseverlik değerlerine rastlanmıştır. Bu değerler kitapta beşer kez tespit edilmiştir. Merhamet değeri; yaşanan bir olay üzerine kişilerde meydana gelen vicdan azabı ve üzüntü; yardımseverlik ise fakir ve zengin arasında yaşananlar ve kendini ailesini geçindirmeye adanmış karakterler üzerinden anlatılır. Sevgi değeri ise Allah, anne, evlat, eş ve torun sevgisini konu alan hikâyelerde geçmektedir. Bunları 4 değer iletilisiyle dürüstlük değeri takip etmektedir. İnsanları değerli yapan şeyin, iyi ve şerefli insan olmaktan geçtiğini vurgulayan yazar; dürüstlüğü de bu temelden yola çıkarak anlatır. İnsanların olduğu gibi görünmesi ve samimiyetlerinin anlatıldığı hikâyeler de dürüstlük değerini işaret etmektedir.

Hikâyelerde sabır, eşitlik ve fedakârlık değerleri ise üçer iletiliyle tespit edilmiştir. Sabır değeri, haksızlık ve ölüm; eşitlik değeri, maddi ve fiziksel farklılıklar üzerinden anlatılır. Fedakârlık değeri ise sevdiği için her şeyi göze alan karakterlerin yaşadıklarıyla vurgulanır. Yazar; bu değer iletilerinin olduğu hikâyeler vasıtasıyla herkesin eşit olduğunu, haksızlıklara tahammül etmenin erdemini ve sevginin gücünü göstermeye çalışır. Alçakgönüllülük değeri ise olumsuz örnek üzerinden anlatılır. Yazar; kibirli insanların aslında yalnızca kendini kandırdığını, özünde insanların eşit olduğunu dile getirmeye çalışır. Bu yolla alçakgönüllülük değerini de yüceltilir.

Kaynaklar

- Ağaoğlu, H. D. (2018). *Bahaeddin Özkişi'nin Eserlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tez, Antalya: Akdeniz Üniversitesi
- Bacanlı, H. (2006). *Duyuşsal davranış eğitimi* (3. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Ertürk, S. (1979). *Eğitimde program geliştirme* (3. Baskı). Ankara: Yelkentepe Yayınları.

- Hökelekli, H. (2013). *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi Ve Eğitimi* (2. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kant, I. (2016). *Eğitim Üzerine* (5.Baskı). (çev. A. Aydoğan). Ankara: Say Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı. Çevrimiçi: <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354> 29.10.2018
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). Türkçe Dersi Öğretim Programı. Çevrimiçi: <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=332> 29.10.2018
- Okumuş, S. ve Karpuzoğlu A. (2007). Bahaeddin Özkişi'nin Romanlarında Anlatım Teknikleri, İstanbul Kültür Üniversitesi, Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi (UTEK-2007), s.235-264, İstanbul. Çevrimiçi: http://www.salihokumus.com/upload/dosya/20160207__6367608905.pdf, 21.01.2019
- Önal, M. (2012). *Edebiyat ve iletişim* (4. Baskı). Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları
- Özkişi, B. (2012). *Göç Zamanı* (2. Baskı) İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Özkişi, B. (2014). *Sokakta* (14. Baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Saruhan, Ş. C. ve Özdemirci, A. (2011). *Bilim, Felsefe ve Metodoloji*. (2. Baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Topçu, N. (2014). *Ahlak* (4.Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Toz, H. (2007). *Çocuk Edebiyatı Tarihi*. Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı. Ö. Yılar ve T. Lokman (Ed.). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe sözlük* (11. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yalçın, A. (2002). *Türkçe Öğretim Yöntemleri: Yeni Yaklaşımlar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (7. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık

